

s Prešernovou výpravnou básňou *Krst pri Savici*, Aleksander Bjelčevič se zamýšľá nad tradičnými Prešernovými veršovými formami a strofickou, Viktor Chorev srovnáva Mickiewiczova *Konrada Wallenroda* a *Krst pri Savici*, proslavený slovinský rusista Aleksander Skaza srovnáva zase Puškinova *Evžena Oněgina* a *Věvec sonetů* F. Prešerna: škoda se zde více nevěnoval problému cyklickej a seriálovosti. Vynikajúce studie koeditora svazku Mihy Javornika o naratívnych básňach *Mednyj vsadnik* a *Krst pri Savici* by si zasloužila samostatného rozboru: spojuje totiž literárny text s kultúrnym paradigmatom koncentrovaným na kľúčovú historickú udalosť, byť dŕlem fiktívny. Miran Štuhec zkoumá status vypravěče v *Oněginovi* a *Krstu pri Savici*: nevím však, zda našel ty skutočné rozdiely (Prešernův vypravěč má prý od narace větší odstup), materiálově zajímavá je stat' Jeleny Sarkisjan o motívu *memento mori* u oboj básníků; Alla Šešken si všímá tzv. Bělehradského puškinského sborníku (1937), svědectví, jak ruská emigrace vnímala Puškinovu a svou úlohu v tehdejších rusko-jugoslávských vzťahch. Studie je součástí většího projektu zkoumajícího literárněvědné a kulturologické koncepcie ruské emigrace.

Jak to tak bývá, nepřinesl tento rusko-slovinský sborník radikálně nové akcenty jako celek, ale v dílčích příspěvcích zazněly objevné pasáže: to se týká mj. studie Janka Kose, Mihy Javornika, Marka Juvana, Aleksandra Skazy, Jeleny Miljuginové, Germana Filipovského nebo Alexandra Smirnova.

Ivo Pospíšil

O ceste Natálie Muránskej k Bulgakovovmu románú *Majster a Margaréta*
Muránska, N.: Fantastická trilógia Michaila Bulgakova. Filozofická fakulta UKF v Nitre, Nitra 2003.

Michail Afanasievič Bulgakov nepochybne patrí k výnimočným zjavom ruskej literárnej scény 20. storočia. Záujem o jeho tvorbu vzrástol až vtedy, keď – ako v prípade nejednej výnimočnej osobnosti umenia – nenávratne opustil časopriestor, ktorý mu bol životom pridelený. Zaiste nielen rusisti vítajú zvýšený záujem o tvorbu tohto majstra umelecky zobrazeného slova. V poslednom čase ponúkli knihu kupectvá niekoľko prekladov z jeho tvorby, spomeňme *Zápisky mladého lekára*, *V zákulisí*, *Diaboliádu* či vynikajúci román *Majster a Margaréta*, ktorý kritika označila za najlepší ruský román 20. storočia.

Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre vydala v tomto roku monografiu *Fantastická trilógia Michaila Bulgakova*. Jej autorkou je Natália Muránska, ktorá pôsobí ako odborná asistentka na Katedre ruského jazyka a literatúry UKF v Nitre a zaoberá sa ruskou literatúrou 19. a 20. storočia.

N. Muránska v úvode monografie napísala: „Je fascinujúce – metaforicky povedané – stať na končiaroch Majstra a Margaréty, ale bez poznania toho, ako sa tam dostať, ako na ne „vyliezol“ Michail Bulgakov, by sa táto fascinácia mohla zdať ako chvíľkové vytrženie.“ (s. 5) Cestu k najlepšiemu ruskému románú 20. storočia autorka monografie prekonáva sondou do troch Bulgakovových noviel z rokov 1924-1925, ktoré nazýva fantastickou trilógiou: ide o *Diaboliádu*, *Osudné vajcia* a *Psie srdce*.

Samotnej sonde do trojice noviel predchádza pohľad na komplikované a ťažké roky začiatku uplynulého storočia, v ktorých sa Bulgakov ocitol, a ktoré modelovali nielen jeho osobný život, prácu lekára, ale aj konečné rozhodnutie venovať sa literárnej činnosti. Tento pohľad obsahuje kapitola *Totálna experimentiáda*. N. Muránska v nej pripomína tie spoločenské, politické a literárne súvislosti z rokov 1917-1925, ktoré determinovali umelecké smerovanie Bulgakova do času ukončenia trilógie.

Kapitola *Prológ k prológu* je už prípravou na skúmanie fantastickej trilógie – autorka si tu všíma Bulgakovov zápas o novátorský prístup k duchovným a umeleckým hodnotám minulosti i prítomnosti. Všíma si zároveň, aký zápas spisovateľ podstupoval, v ktorých fázach tohto boja sa odúpútal od tradícií a kedy sa formoval on sám ako tvorca a novátor fantastiky a epiky. Muránska ho pripomína aj ako veľkého čitateľa ruských klasikov – Puškina, Gogoľa, Dostojevského a ďalších.

Centrálnu časť monografie tvorí kapitola pod názvom *Fantastická trilógia ako prológ románu Majster a Margaréta*. N. Muránska v tejto časti, ktorá pozostáva z troch subkapitol, veľmi erudovane analyzuje tri spomínané Bulgakovove novely, koncentrujúc sa pritom na problém fantastična a fantastiky. Využíva pritom veľmi pozorne a citlivo komparáciu so západnou literatúrou – diela E. A. Poea, J. Verna, K. Čapka a mnohých iných.

Nazrime do jednotlivých častí centrálnej kapitoly. N. Muránska píše najskôr o *Dia-boliáde* ako o genologickom experimente, ako o dielku, ktoré je postavené na „princípe duality, dvojnáctva, substitúcie“ (s. 36) – to všetko z „aspektu malého človeka“, ako píše sama autorka, nadväzujúc tak na diela Gogoľa či Dostojevského, ktorí vytvárali literatúru „ponížených a urazených“. Autorka konštatuje, že „medzi realitou a ne-realitou niet jasnej línie, všetko je navzájom poprepletané – čitateľ až niekedy pochybuje, či sa dej neodohráva vo sne“ (s. 39). Muránska zvolila pri analýze sociálne, filozofické a genologické hľadisko. Tieto aspekty ju privádzajú k záverečnej otázke: „Je to romantizmus? Neoromantizmus? Postromantizmus? Ozvláštnený realizmus?“ Jej odpoveď implikuje fakt, že ide o „pokus umeleckej tvorivosti, ktorá v súlade s prechodom vedy od klasického myslenia k modernému vedeckému mysleniu sa snaží prejsť od klasického umeleckého myslenia k modernému umeleckému mysleniu a v súlade s tým od mimetického umenia k umeniu kreatívnemu.“

V ďalšej subkapitole sa autorka monografie zaoberá novelou *Osudné vajcia*, v ktorej dominuje téma šíaleného vedca Persikova. V centre jej pozornosti nebola len jeho osobná tragédia, ale aj tragédia spoločnosti, smerujúcej k záhube miliónov ľudí – čo sa neskôr aj potvrdilo ako dôsledok najskôr Leninovej a neskôr Stalinovej politiky. Muránska posúva žáner novely k hororu, ba až k thrilleru. V dielach Bulgakova, ako napísala, „nejde o biologické jatrenie zmyslov, ale o zmysly, ktoré mali zachytiť počiatočné tektonické, ale aj konečné výbušné hororové situácie v živote jedinca a spoločnosti“ (s. 47). Uvádza zaujímavú paralelu medzi rokom 988, keď bola Rus pokrstená za pomoci kniežaťa Vladimíra, ktorého volali „Krasnoje Solnyško“ a Leninom – Červeným Slnkom, ktorý chcel vybudovať kráľovstvo socialistické. Kapitola je plná invenčných postrehov, komparácií a v každom prípade nevyhnutnej syntézy, ktorá vyúsťuje do konštatovania, že: „máme pred sebou dielo novátorské, ukotvené hlboko v tradíciách a súčasnosti. Jeho ozvláštnená genologická a štylistická podoba siaha ďaleko do budúcnosti...“ (s. 50)

Tretia subkapitola sa zaoberá novelou *Psie srdce* rozprávejúcou príbeh profesora Šarikova, ktorý vykoná pokus – psovi transplantuje ľudskú hypofýzu a ten sa zmení anato-

micky na človeka. A problémy sa začínajú... Autorka monografie na pozadí fabuly rozvíja nielen problém vedecký a spoločenský, ale analyzuje aj rozvíjanie sujetu na základe viacerých opozícií: „človek-pes, pes ľudský-človek psi, starý človek-nový človek, staré zriadenie-nové zriadenie“ (s. 56). Neunikli jej ani opozície: „optimizmus vedy – pesimizmus reality, viera – zúfalstvo, vznešenosť slov – podlosť skutkov hlavného hrdinu“ (s. 56). Táto subkapitola je zavŕšením autorkinho hľadania fantastiky a fantastického v trojici noviel vytvárajúcich síce diela schopné samostatného jestvovania, ale zároveň tvoriacich aj jeden kompaktný celok, ktorý má spoločného menovateľa – svet tajuplnosti a fantastickosti.

Záver monografie o fantastickej trilógii M. Bulgakova je pohľadom na *Slovenský zápas o fantastickú trilógiu* – taký je aj názov poslednej kapitoly. Je to zároveň aj pripomenutie prekladateľov, zaoberajúcimi sa Bulgakovovými textami: M. Urban, F. Švantner, J. Barč-Ivan a ďalší, ktorí sprístupňovali slovenskému čitateľovi umelecko-duchovné hodnoty obsiahnuté v dielach tohto majstra slova.

Muránska konštatuje, že „tradície ruskej a slovenskej literatúry, ich žánrov a postáv sú značne odlišné“ (s. 103), že „Vysoká miera ontologického a výrazového ozvláštnenia Bulgakovových noviel nenašla v slovenských prekladoch adekvátne vyjadrenie, pretože ho v skúmaných prekladoch slovenskí prekladatelia značne tlmili – výraznú ikonickosť deikonizovali, expresívnosť deexpresionizovali, markantnosť štýlu spredmetňovali“ (s. 104). Tento názor autorky monografie možno vnímať aj ako výzvu novej prekladateľskej generácii do budúcnosti. Verme, že blízkej.

Natália Muránska vytvorila svojimi úvahami celok, ktorý nepochybne prispeje k dešifrovaniu parciálnych tajomstiev nielen Bulgakovovej tvorby, ale prostredníctvom jeho diel aj – slovami Dostojevského – tajomstva skrytého v človeku.

Maria Kováčová

Гурвич-Лицинер, С.: Творчество Александра Герцена и немецкая литература. Очерки и материалы. Peter Lang, Frankfurt am Main 2001, 350 stran.

Dříve ruská, nyní izraelská rusistka Soľ'ja Gurvič-Liščiner se o tvorbu A. Gercena zajímá dlouhá léta a patří k nejdůležitějším znalcům jeho díla. Její monografie bilancuje dlouhodobé bádání a zaměřuje se tentokrát na vztah mezi Gercenovou tvorbou a impulsy, které mu dávala německá literatura a estetika v podobě tří svých velkých představitelů – F. Schillera, J. W. Goetha a H. Heina.

Pro celou monografii je charakteristický její chronologický postup – autorka se pohybuje v čase jakoby sledovala linii Gercenova myšlenkového i tvůrčího vývoje vždy při zachovávaní analýzy vlivu jednoho z velikánů německé literatury. Výchozím bodem se pro ni stává konstatování vlivu německé romantiky (spíše však tzv. mladších romantiků) jako celku na Gercena, přičemž jmenuje především J. Paula a E. T. A. Hoffmanna. Již v této úvodní pasáži však upozorňuje na fakt, že Gercenův vztah k německému romantismu byl tvůrčí, že pro něj byl spíše výchozím bodem zrání jeho světonázoru než úběžníkem, ke kterému by nekriticky vzhlížel a napodoboval jej.

Takový je pak i vývoj následujících kapitol. Badatelka v nich hovoří o vztahu Gercena k Schillerovu dílu: ruský spisovatel a filozof v nich podle ní cenil patos svého